HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

TALABA-YOSHLARNI MUSTAQIL OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING INTEGRATIV MOHIYATI

Kushakova Gulnora Egamkulovna
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha ta'lim kafedrasi professori
E-mail: kushakova@jspi.uz
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23291734

ANNOTATSIYA: Maqolada talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning integrativ mohiyati nazariy jihatdan yoritiladi. Oilaviy tayyorgarlik shaxsning ma'naviy-axloqiy, psixologik, kommunikativ, huquqiy, iqtisodiy-maishiy hamda reproduktiv salomatlikka oid bilim va ko'nikmalarining o'zaro uyg'unligi sifatida talqin qilinadi. Oliy ta'lim, oila va mahalla hamkorligining imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tahlil asosida tayyorgarlikning tarkibiy yo'nalishlari, pedagogik shart-sharoitlari va bosqichlari tizimlashtiriladi. Taklif etilgan yondashuv talabalarda mas'uliyatli qaror qabul qilish va oilaviy munosabatlarni zo'ravonliksiz boshqarish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: talaba-yoshlar, mustaqil oilaviy hayot, integrativ yondashuv, oilaviy kompetensiya, qadriyat, muloqot, huquqiy savodxonlik, iqtisodiy savodxonlik, mas'uliyatli ota-onalik.

АННОТАЦИЯ: В статье раскрывается интегративная сущность подготовки студентов к самостоятельной семейной жизни. Готовность рассматривается как взаимосвязанное единство духовно-нравственных, психологических, коммуникативных, правовых, экономических и бытовых знаний и умений, а также знаний о репродуктивном здоровье. Анализируются возможности взаимодействия высшего образования, семьи и махалли. На основе теоретического анализа систематизированы основные компоненты, педагогические условия и этапы подготовки. Предлагаемый подход направлен на развитие ответственного принятия решений и культуры ненасильственного разрешения семейных разногласий.

Ключевые слова: студенты, самостоятельная семейная жизнь, интегративный подход, семейная компетентность, ценности, общение, правовая грамотность, финансовая грамотность, ответственное родительство.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

ABSTRACT: This article examines the integrative nature of preparing university students for independent family life. Readiness is understood as the interconnected development of moral, psychological, communication, legal, economic and household competencies, together with knowledge of reproductive health. The paper discusses cooperation among higher education institutions, families and mahalla communities. A theoretical analysis is used to organize the main components, pedagogical conditions and stages of preparation. The proposed approach supports responsible decision-making and non-violent management of family disagreements.

Keywords: university students, independent family life, integrative approach, family competence, values, communication, legal literacy, financial literacy, responsible parenthood.

Kirish: Oila insonning ijtimoiylashuvi, ma’naviy kamoloti va kundalik hayotiy ko‘nikmalari shakllanadigan muhim muhitdir. Mustaqil oilaviy hayotga kirayotgan yoshdan nafaqat nikoh va oilaviy qadriyatlar haqida tasavvur, balki o‘zaro hurmatga asoslangan muloqot, mas’uliyatni bo‘lishish, muammolarni tinch yo‘l bilan hal qilish, budjetni rejalashtirish va ota-onalikka tayyorlik talab etiladi. Shu sababli oilaviy hayotga tayyorgarlikni bir martalik ma’ruza yoki faqat ma’naviy targ‘ibot doirasida cheklash yetarli emas.

Mavzuning dolzarbligi yoshlarning oilaviy hayot haqidagi bilimlarini kundalik amaliy vaziyatlarda qo‘llay olishi, o‘zaro munosabatlarda mas’uliyat va hissiy yetuklikni namoyon etishi zarurati bilan belgilanadi. 2026-yil 19-maydagi Vazirlar Mahkamasining 257-son qarorida yoshlar uchun oilaviy hayot psixologiyasi, oila iqtisodi va budjeti, reproduktiv salomatlik, oilaviy-huquqiy munosabatlar hamda nizolarni zo‘ravonliksiz hal etish masalalari bo‘yicha tayyorgarlik yo‘nalishlari belgilangan [1]. Mazkur yo‘nalishlar oilaviy tayyorgarlik mazmunini integrativ tashkil etish muhimligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot obyekti — oliy ta’lim muassasalarida talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash jarayoni. Tadqiqot predmeti — tayyorgarlik mazmunini integratsiyalash, pedagogik shart-sharoitlarni yaratish va hamkorlikdagi ta’lim shakllaridan foydalanish yo‘llari. Maqolaning maqsadi talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning integrativ mohiyatini ochib berish hamda uni tashkil etishga doir metodik takliflarni asoslashdan iborat.

Maqolaning vazifalari: oilaviy tayyorgarlik tushunchasining mazmunini aniqlashtirish; uning tarkibiy komponentlarini tizimlashtirish; oliy ta’lim, oila va mahalla hamkorligining pedagogik imkoniyatlarini yoritish; tayyorgarlikni tashkil etish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

O‘zbek pedagogik adabiyotlarida oila tarbiyasi, oilaviy qadriyatlar, ota-onaning tarbiyaviy mas’uliyati va oila muhitining shaxs kamolotiga ta’siri keng yoritilgan. O. Hasanboyeva va hammualliflar tayyorlagan “Oila pedagogikasi” darsligida zamonaviy oilaning xususiyatlari, oiladagi tarbiyaviy muammolar hamda ularni hal etishning pedagogik asoslari bayon qilingan [2]. Ushbu yondashuv oilani tarbiya subyekti sifatida ko‘rishga imkon beradi, biroq talaba-yoshlarni мустақил hayotga tayyorlash masalasi oliy ta’lim sharoitida alohida integrativ dastur va amaliy kompetensiyalar bilan to‘ldirilishi zarur.

Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash bo‘yicha keyingi mahalliy ishlarda oliy ta’limning o‘rni, pedagogik shakl va metodlar, shuningdek, yoshlarning oilaviy hayot haqidagi tasavvurlari muhokama qilingan [3; 4; 5]. Bu izlanishlar mavzuning pedagogik va ijtimoiy ahamiyatini asoslaydi. Mazkur maqolada esa tayyorgarlik mazmuni alohida fan yoki tadbirlar yig‘indisi sifatida emas, balki o‘zaro bog‘liq kompetensiyalar va institutsional hamkorlik tizimi sifatida talqin etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Unda oilaviy tarbiya va talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashga oid mahalliy pedagogik manbalarni o‘rganish, amaldagi normativ hujjat mazmunini tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlilda oilaviy tayyorgarlikning ma’naviy-axloqiy, psixologik, kommunikativ, huquqiy, iqtisodiy-maishiy va salomatlikka oid yo‘nalishlari o‘zaro aloqador holda ko‘rib chiqildi. Maqolada tajriba-sinov o‘tkazilgani yoki statistik natijalar olingani da’vo qilinmaydi.

Tahlil va natijalar

Integrativ yondashuvning mazmuni

Integrativ yondashuv turli bilim va tarbiya yo‘nalishlarini yagona hayotiy maqsad atrofida birlashtiradi. Talaba oila huquqiga oid ma’lumotni bilishi bilan cheklanmay, uni kundalik vaziyatda qo‘llashi; nizolar psixologiyasini o‘rganibgina qolmay, faol tinglash va hissiyotlarni boshqarish usullaridan foydalana olishi; oila budjeti haqida tushunchaga ega bo‘lish bilan birga, daromad va xarajatlarni mas’uliyatli rejalashtirishi lozim. Demak, tayyorgarlikning үрдіжаси мэдлэг, munosabat va amaliy harakatning birligida namoyon bo‘ladi.

Integrativ mazmun kamida uchta darajada ko‘rinadi. Birinchisi — fanlararo integratsiya: pedagogika, psixologiya, huquq, iqtisodiy savodxonlik, salomatlik va ma’naviyatga oid mavzularni o‘zaro bog‘lash. Ikkinchisi — ta’lim va hayotiy tajriba integratsiyasi: nazariy bilimlarni keys, rolli o‘yin, oilaviy budjet loyihasi, muloqot mashqlari va mutaxassislar bilan uchrashuvlar orqali mustahkamlash. Uchinchisi — ijtimoiy hamkorlik integratsiyasi: oliy ta’lim muassasasi, oila, mahalla va tegishli mutaxassislar faoliyatini muvofiqlashtirish.

Oilaviy tayyorgarlikning tarkibiy komponentlari

Tahlil asosida tayyorgarlik mazmunini quyidagi o‘zaro bog‘liq komponentlar orqali tashkil etish maqsadga muvofiq.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Komponent	Mazmuni	Namoyon bo‘ladigan ko‘nikma
Ma’naviy-axloqiy	O‘zaro hurmat, tenglik, sadoqat, mas’uliyat va oilaviy qadriyatlar	Qarorlarni hurmat va adolat tamoyillarida muhokama qilish
Psixologik-hissiy	O‘zini anglash, hissiyotlarni boshqarish, hamdardlik, stressga bardoshlilik	Kelishmovchilikda vazmin muloqot va hissiy o‘zini boshqarish
Kommunikativ	Faol tinglash, fikrni aniq ifodalash, kelishuvga erishish	Muammoni ayblovsiz muhokama qilish, murosali yechim topish
Huquqiy	Nikoh va oila munosabatlari, huquq va majburiyatlar, zo‘ravonlikdan himoyalanish	Huquqiy mas’uliyatni anglash va yordam so‘rash yo‘llarini bilish
Iqtisodiy-maishiy	Budjet, daromad-xarajat, uy yumushlarini taqsimlash va rejalashtirish	Oilaviy moliyani birgalikda rejalashtirish va vazifalarni bo‘lishish
Salomatlik va ota-onalik	Reproduktiv salomatlik, sog‘lom turmush, farzand parvarishi va mas’uliyatli ota-onalik	Ishonchli mutaxassis maslahatidan foydalanish va bolaga g‘amxo‘rlikni rejalash

Komponentlar mustaqil mavzu bo‘lib qolmasligi uchun mashg‘ulotlarda bir vaziyat orqali bir nechta ko‘nikma birgalikda rivojlantiriladi. Masalan, oilaviy xarajatlar yuzasidan kelishmovchilikni yechish keysida moliyaviy rejalashtirish, muloqot, teng sheriklik va hissiy nazorat ko‘nikmalari bir vaqtda mashq qilinadi. Bu integratsiya bilimni real hayotga ko‘chirishga yordam beradi.

Pedagogik shart-sharoitlar va ta’lim shakllari

Birinchi shart — mazmunning yoshlar ehtiyoji va hayotiy vaziyatlarga mosligi. Mashg‘ulotlar nikohni targ‘ib qilish bilan cheklanmasdan, mas’uliyatli tanlov, shaxsiy chegaralar, teng sheriklik, sog‘lom munosabat, oilaviy budjet va xavfsizlik masalalarini xolis yoritishi kerak. Huquqiy va tibbiy mavzular malakali mutaxassislar ishtirokida, ilmiy asoslangan axborotga tayangan holda olib boriladi [1].

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Ikkinchi shart — faol va tajribaviy metodlardan foydalanish. “Muloqotdagi kelishmovchilik” ролли ўйини, oilaviy budjet tuzish topshirig‘i, muammoli vaziyatlar tahlili, munozara, refleksiya kundaligi va tengdoshlar bilan kichik guruh ishlari talabalarga qaror qabul qilishni mashq qilish imkonini beradi. O‘qituvchi tayyor javobni beruvchi emas, balki xavfsiz muhokama muhitini yaratadigan fasilitator vazifasini bajaradi.

Uchinchi shart — hamkorlik. Oliy ta’lim muassasasi mavzuli mashg‘ulot va maslahatlar tashkil etsa, mahalla hamda oila mahalliy tajriba va avlodlararo muloqotni ta’minlaydi; psixolog, huquqshunos va tibbiyot mutaxassislari esa o‘z sohasiga tegishli ishonchli ma’lumot beradi. Hamkorlikda shaxsiy hayot daxlsizligi, ixtiyoriy ishtirok va kamsitmaslik tamoyillari saqlanishi lozim.

To‘rtinchi shart — uzluksiz va bosqichma-bosqich tashkil etish. Birinchi bosqichda talabalarning ehtiyoji va boshlang‘ich tasavvurlari aniqlanadi; ikkinchi bosqichda integratsiyalashgan bilim va mashqlar beriladi; uchinchi bosqichda amaliy vaziyatlarda ko‘nikmalar qo‘llanadi; yakuniy bosqichda o‘z-o‘zini baholash va keyingi rivojlanish rejasini tuzish amalga oshiriladi.

Integrativ modelni amalga oshirish bosqichlari

Nazariy tahlil oilaviy tayyorgarlikni reja asosida tashkil etish uchun to‘rt bosqichli modelni taklif qilish imkonini berdi. Modelda diagnostika va maqsad belgilashdan boshlab, amaliy mashqlar hamda refleksiyagacha bo‘lgan uzviylik ta’minlanadi. Bosqichlar bir martalik tadbirlar ketma-ketligi emas, balki talabalar ehtiyojiga qarab takrorlanib va takomillashib boradigan pedagogik sikl sifatida qaraladi.

Bosqich	Asosiy faoliyat	Kutiladigan natija
Diagnostik	Ehtiyoj, boshlang‘ich bilim va talabalarning savollarini anonim so‘rov hamda suhbat orqali aniqlash	Ta’lim mazmuni real ehtiyojlarga moslashtiriladi
Mazmuniy-integrativ	Oila qadriyatlari, psixologiya, muloqot, huquq, budjet va salomatlik mavzularini bog‘lab o‘rganish	Bir-birini to‘ldiruvchi bilimlar va munosabatlar shakllanadi
Amaliy-kooperativ	Keys, rolli mashq, oilaviy reja va mutaxassis bilan maslahat faoliyatlari	Hayotiy vaziyatda qaror va muloqot ko‘nikmalari mustahkamlanadi
Refleksiv-baholash	O‘z-o‘zini baholash, vaziyatli topshiriq va keyingi rivojlanish maqsadlarini belgilash	Talaba o‘z tayyorgarligini anglaydi va rivojlanish rejasini tuzadi

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Diagnostika jarayonida talabaning oilaviy holati yoki shaxsiy qarashlari haqida majburiy ma'lumot yig'ish ko'zda tutilmaydi. So'rovlar ixtiyoriy va maxfiy bo'lishi, maqsad esa ta'lim mazmunini takomillashtirishdan iborat ekanligi oldindan tushuntiriladi. Shunday etika talabalarning erkin ishtirokini va muhokamadagi ishonchni mustahkamlaydi.

Ta'lim muhitidagi hamkorlik va xavfsizlik tamoyillari

Integrativ yondashuvda talaba oila haqidagi tayyor qarashlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki ma'lumotni tahlil qilib, o'z hayotiga taalluqli masalalarda ongli qaror qabul qiluvchi subyekt hisoblanadi. Shu nedenle dasturda gender stereotiplarini mustahkamlashga olib keladigan topshiriqlardan saqlanish, oilaviy mehnat va qarorlarning ikki tomonlama mas'uliyat ekanini yoritish zarur. Nikohga kirish, farzand ko'rish yoki muayyan hayot tarzini tanlashga majburlovchi mazmundagi mashg'ulotlar qo'llanmaydi.

Psixologik xavfsizlik uchun shaxsiy hayotga oid misollarni oshkor etish talab qilinmaydi; muammoli vaziyatlar shartli keyslar orqali tahlil qilinadi. Zo'ravonlik, tazyiq yoki xavf ehtimoli muhokama qilinganda, pedagog bunday vaziyatlarni oddiy kelishmovchilik sifatida talqin qilmasligi, talabani tegishli mutaxassisga yo'naltirish tartibini bilishi lozim. Bunday yondashuv oilaviy qadriyatlarni targ'ib etish bilan birga shaxs huquqi va xavfsizligini ham himoya qiladi [1].

Samaradorlikni baholash mezonlari

Oilaviy hayotga tayyorgarlikni faqat nazariy test bilan baholash yetarli emas. Bilim mezoni huquq, salomatlik va oila iqtisodiga oid zarur tushunchalarni bilishni; munosabat mezoni hurmat, mas'uliyat va teng sheriklikka munosabatni; amaliy mezon esa muloqot, kelishuv, rejalashtirish va yordam so'rash ko'nikmalarini qamrab oladi. Baholashda vaziyatli topshiriqlar, o'z-o'zini tahlil qilish va mashg'ulot jarayonidagi kuzatuvlar birgalikda qo'llanishi mumkin. Bu yondashuv talabaning shaxsiy qarashlarini majburan o'zgartirishni emas, mustaqil va mas'uliyatli qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishni ko'zlaydi.

Tahlil natijasida maqolaning asosiy nazariy xulosasi shundan iboratki, integrativ tayyorgarlik yagona mazmun, faol metodlar, mutaxassislararo hamkorlik va refleksiv baholashning uyg'unligiga tayanadi. Mazkur modelni joriy etish oliy ta'limning tarbiyaviy imkoniyatlarini kundalik hayotga yaqinlashtiradi; uning samaradorligini keyinchalik empirik tajriba asosida tekshirish lozim.

Xulosa va takliflar

Talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlash shaxsning oilaviy munosabatlarni anglash, mas'uliyatni bo'lishish, muammolarni muloqot orqali hal qilish va zarur xizmatlardan foydalanish qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonidir. Uning integrativ mohiyati ma'naviy-axloqiy, psixologik, kommunikativ, huquqiy, iqtisodiy-maishiy hamda salomatlikka oid yo'nalishlarni yagona ta'limiy maqsadga birlashtirishda namoyon bo'ladi [1; 2].

O'rganilgan manbalar va nazariy tahlil asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Oliy ta'limda oilaviy hayotga tayyorgarlik mazmunini alohida tadbirlar bilan cheklamay, fanlararo integratsiyalashgan modul yoki mavzular tizimi ko'rinishida rejalashtirish.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

2. Har bir mavzuda bilim, munosabat va amaliy ko‘nikmalarni birgalikda rivojlantiradigan keys, rolli o‘yin, muloqot mashqi va rejalashtirish topshiriqlaridan foydalanish.

3. Psixolog, huquqshunos va tibbiyot mutaxassislarini jalb etib, ishonchli maslahat va xavfsiz muhokama muhitini yaratish.

4. Oliy ta’lim, oila va mahalla hamkorligini ixtiyoriylik, maxfiylik, tenglik va kamsitmaslik tamoyillariga asoslash.

5. Dastur samaradorligini bilim, qadriy munosabat va amaliy vaziyatni hal etish mezonlari bo‘yicha baholab, natijalarni keyingi pedagogik tadqiqotlarda tajriba-sinov orqali tekshirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 19-maydagi 257-son qarori. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish hamda oilaviy maslahat xizmatlarini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. https://lex.uz/acts/-8210355
2. Hasanboyeva, O., Xoliqov, D., Kemibell, R., Toshpo‘latova, Sh. va boshq. Oila pedagogikasi: darslik. – Toshkent: Aloqachi, 2007. – 384 b.
3. Turaboyeva, F., Sherqo‘ziyeva, Z., Muhammadjonova, O. Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashda oliy ta’limning o‘rni // Bulletin of Pedagogs of New Uzbekistan. – 2023. – 1-jild, 6-son. – B. 164–167.
4. Ismoilov, Sh. Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik shakl va metodlari // FarDU ilmiy xabarlari. – 2023. – 29-jild, 3-son. – B. 181. DOI: 10.56292/sjfsu/vol29_iss3/a181.
5. Mirsidiqova, A., Iminjonova, D. O‘zbekistonda talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash holati va uni takomillashtirish // Empowerment of Youth Intellectual Success. – 2026. – 2-jild, 1-son. https://www.eyis.org.uz/index.php/Konfirensiya/article/view/218.